กรีฑาพล กรรชนะกาญจน์. “แห่นางด่านสุดอลังการเทืองนคร” **นครศรีธรรมราช.** ปีที่ 44 ฉบับที่4 หน้า 39-44.

ศิลปวัฒนธรรม - ประเพณี

แห่นางดานสุดอลังการเมืองนคร

กรีฑาพล กรรชนะกาญจน์ / รวบรวม

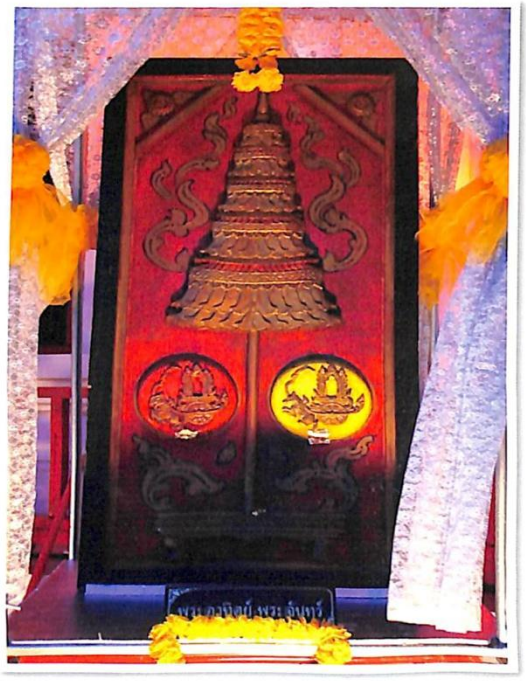
อาณาจักรนครศรีธรรมราช มีเรียกอีกหลายชื่อ ว่า ตามพรลิงค์ ลิกอร์ ศรีวิชัยฯ เป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาลทั้งโดย อารยธรรมของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธจนเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่ศาสนาสู่ แคว้นต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาคในประเทศนี้ ประเพณีและพิธีกรรมตามศรัทธาความเชื่อของผู้คนจึงผสมผสานอยู่ ทั้งคตินิยมในศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีหลักฐานศิลาจารึก และศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และในรูปแบบอื่นที่สามารถพิสูจน์ได้ โดยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญศาสตร์ในส่วนของคตินิยมทางศาสนาพราหมณ์นั้นพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราชที่นับถือพระ อิศวร (พระศิวะ) เป็นเจ้านั้นเชื่อว่า พระอิศวรจะเสด็จลงมาเยี่ยมโลกมนุษย์ในช่วงเดือนบุษยมาส (เดือนยี่)ทุกปี เมื่อพระอิศวรผู้เป็นเจ้าเสด็จมาก็จะประทานพรให้โลกมนุษย์อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข พระองค์จะบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์แก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล น้ำท่าบริบูรณ์ ทั้งนี้โดยเชื่อว่าพระอิศวรจะเสด็จลงมาทางเสาชิงช้า ดังนั้นจึงได้จัดประเพณีโล้ชิงช้าหรือประเพณีตรียัมปวายขึ้นในเดือนยี่ทุกปี และก่อนที่จะถึงเวลาที่พระอิศวรจะเสด็จมาถึงนั้น ก็จะทำพิธีอันเชิญเทพชั้นรองสี่องค์ **คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระธรณี และพระคงคา** มาเตรียมการรอรับเสด็จพระอิศวรก่อนด้วย

ในการอัญเชิญเทพชั้นรองทั้งสี่องค์ดังกล่าวนั้น ได้แกะสลักพระรูปของเทพดัง กล่าวลงบนแผ่นไม้กระดาน ขนาดกว้างหนึ่งศอก สูงสี่ศอก เป็นสัญลักษณ์สมมุติ

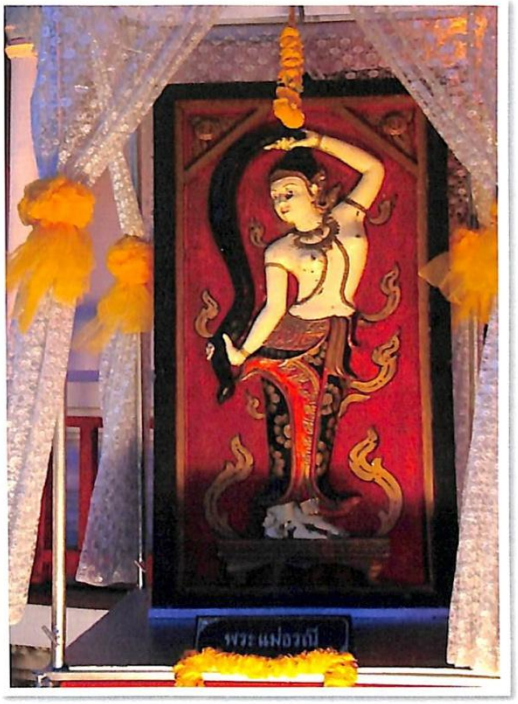
จำนวน ๓ แผ่น คือ พระอาทิตย์และพระจันทร์แผ่นหนึ่ง พระธรณีแผ่นหนึ่ง และพระคงคาอีกแผ่นหนึ่ง (ชาวนครเรียกไม้แกะสลักนี้ว่า “นางดาน หรือ นางกระดาน”) จากนั้นจะร่วมกันทำพิธีแห่อัญเชิญไม้กระดานสัญลักษณ์เทพทั้งสี่ไปยังเสา ชิงช้าซึ่งอยู่ในบริเวณหอพระอิศวร แล้วอัญเชิญประดิษฐานไว้ในหลุมหน้าเสาชิงช้า เพื่อรอรับเสด็จพระอิศวรต่อไป โดยชาวนครศรีธรรมราชเรียกพิธีนั้นว่า **“ประเพณีแห่นางดาน” หรือ (“ประเพณีแห่นางกระดาน”)**

ประเพณี แห่นางดาน ในเมืองนครสมัยก่อนนั้นจะอัญเชิญนางดานประดิษฐานบนเสลี่ยง นางดานละเสลี่ยง แล้วจัดขบวนหามแห่กันมาในเวลาพลบค่ำ โดยจัดนำขบวนด้วยเครื่องดนตรีประโคม (ปี่นอก กลองแขก และฆ้อง) มีเครื่องสูง (ฉัตร พัดโบก บังแทรก และบังสูรย์) โดยมีพระราชครูและปลัดหลวงเดินนำหน้าเสลี่ยงละคน มีพราหมณ์ถือสังข์เดินตาม และปิดท้ายขบวนด้วยนางละครหรือนางอัปสรและผู้ถือโคมบัว จนเมื่อแห่มาถึงหอพระอิศวรแล้วหามเสลี่ยงนางดานเวียนรอบเสาชิงช้าสามรอบ จากนั้นจึงทำพิธีอัญเชิญนางกระดานทั้งสามลงหลุมในมณฑลพิธีราชวัตรฉัตรธง เพื่อรอเวลาที่พระอิศวรลงมา

นางดานแผ่นที่ ๑ นามว่า พระอาทิตย์พระจันทร์ ตำนานนพเคราะห์โหราศาสตร์กล่าวว่า เทพบริวารพระอาทิตย์นี้พระอิศวรทรงสร้างขึ้นด้วยการเอาราชสีห์ ๖ ตัว มาป่นเป็นผงแล้วห่อด้วยผ้าสีแดง ประพรมด้วยน้ำอมฤต ไม่ช้าจึงเกิดเป็นเทพบุตรร่างเล็กขึ้นนามว่าพระอาทิตย์หรือพระสุริยา มีผิวกายสีแดงรัศมีกายเรืองโรจน์รอบตัว เสื้อทรงสีเหลืองอ่อนมี สี่กร กรหนึ่งใช้ห้ามอุปัทวันตราย กรสองไว้ประทานพร และอีกสองกรไว้ถือดอกบัว พระอาทิตย์เป็นเทพผู้สร้างกลางวัน เป็นผู้ให้แสงสว่างและความร้อนแก่โลกมนุษย์และดาวพระเคราะห์อื่นๆ ด้วยการชักรถม้าเคลื่อนไปในจักรวาลไม่มีวันหยุด กำลังแสงของพระอาทิตย์มีพลังดูดน้ำได้ถึง ๑๐๐๐ ส่วน

ดูดฝน ๔๐๐ ส่วน ดูดหิมะ ๓๐๐ ส่วน ดูดลมอากาศ ๓๐๐ ส่วน ให้พลังงานแก่สรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวง ก่อให้เกิดวัฏจักรแห่งดินฟ้าอากาศเป็นฤดูกาล ถือเป็นเทพผู้มีคุณูปการต่อการอยู่รอดของมนุษย์สัตว์และพืชพันธุ์ พระจันทร์ ตำนานนพเคราะห์โหราศาสตร์ กล่าวว่า เทพบริวารองค์นี้พระอิศวรทรงสร้างขึ้นจากนางฟ้า ๑๕ นาง โดยร่ายพระเวทย์ให้นางฟ้าทั้ง ๑๕ นางนั้นป่นเป็นผงละเอียดลงแล้วห่อด้วยผ้าสีนวล ประพรมด้วยน้ำอมฤต ไม่ช้าจึงเกิดเป็นเทพบุตรผิวกายสีนวล ร่างเล็กสะโอดสะองประทับในวิมานสีแก้วมุกดา ทรงม้าสีขาวดอกมะลิเป็นพาหนะ พระจันทร์เป็นเทพผู้สร้างกลางคืน เป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์และงดงามอ่อนละมุน เพราะเป็นเทพผู้สร้างกลางคืน จึงมีอีกสมญาหนึ่งว่า ‘รัชนีกร’ เป็นเทพผู้อำนวยให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลายได้พักผ่อนและผสมพันธุ์สืบมาจน ปัจจุบัน

นางดานแผ่นที่ ๒ นามว่าพระธรณี เทพบริวารองค์นี้มีหน้าที่รองรับน้ำหนักของสรรพสิ่งและพยุงสิ่งทั้งหลายที่ พระอิศวรทรงสร้างไว้ในจักรวาลให้ดำรงอยู่เป็นเสมือนพ่อแม่ของเทพทั้งหลาย เป็นผู้รับและสั่งสมสิ่งดีมีค่า อาหาร และความมั่งคั่ง ยอมสละแม้เกียรติและอำนาจ จึงได้ชื่อว่า ‘วสุธา’ มีผิวกายสีขาวนวล พระเกศายาวเหยียดตรงเป็นโมพีสามารถซับอุทกธาราหรือสายน้ำไว้มหาศาล เป็นเทพผู้เก็บสะสมคุณความดีและความมีคุณธรรมทั้งปวง เป็นหูเป็นตาแทนผู้อื่นได้ จึงมีสำนวนที่ว่า ใครไม่รู้ แต่ฟ้าดินรู้ เมื่อครั้งที่พระพรหมสร้างโลกและร้องขอให้พระอิศวรไปรักษาโลก พระอิศวรทรงห่วงใยว่าโลกไม่แข็งแรง ถ้าหยั่งลงมาทั้งสองพระบาทก็เกรงว่าโลกจะแตก จึงหยั่งพระบาทลงมาเพียงข้างเดียว ในการนี้มีพระธรณีได้เข้ามาทำหน้าที่รอรับพระบาทพระอิศวรเอาไว้ พุทธประวัติได้กล่าวถึงเกียรติคุณพระธรณีอยู่ตอนหนึ่ง คือวันเพ็ญเดือนหกก่อนพุทธกาลพระยาวัตตีมารยกพลมาขัดขวางมิให้พระสิทธัตถะ ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ แต่การณ์ไม่สำเร็จดังใจหวังเพราะพระสิทธัตถะไม่ยอมละโพธิบัลลังก์จนกว่าจะตรัสรู้ พญามารโต้เถียงทวงสิทธิโพธิบัลลังก์ แต่พระสิทธัตถะก็ไม่หวั่นพระทัย ยังคงวางพระองค์สงบนิ่งอยู่ พญามารจึงบรรหารให้รี้พลสกลไกรย่ำยีบีฑา พระสิทธัตถะโดยพลัน พฤติการณ์ทั้งปวงนี้พระธรณีได้สดับอยู่เห็นจริงว่าพระสิทธัตถะมีเจตนารมณ์กระทำเพื่อมวลมนุษย์โดยแท้ จึงปรากฏกายขึ้นข้างบัลลังก์ใต้ร่มโพธิ์ที่พระสิทธัตถะประทับ แล้วบิดน้ำในโมพีแห่งตนกระแสชลก็หลั่งไหลออกจากเกศาแห่งห้วงมหาสมุทรในที่สุดเสนามารก็ตาย พญามารก็พ่ายหนี พระสิทธัตถะจึงสำเร็จอนุตรสัมโพธิญาณในเพลารุ่งสางแห่งราตรีนั้น

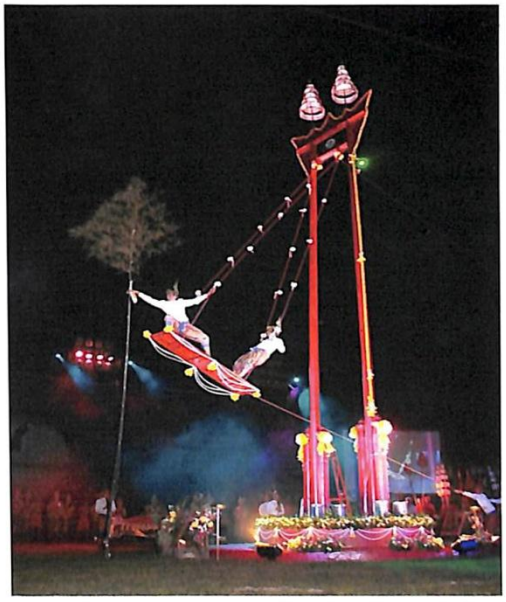
นางดานแผ่นที่ ๓ นามว่าพระคงคา เทพบริวารองค์นี้เป็นพระธิดาองค์แรกของพระหิมวัตกับนางเมนาพระสวามีของพระคงคาคือพระอิศวร ฉะนั้นพระคงคา

หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช http://www.nakhon-nlt.com/e-library

กับพระอุมานอกจากจะร่วมพระชนกชนนีกันแล้ว ยังมีพระสวามีองค์เดียวกันด้วย มีผิวกายสีม่วงแก้มน้ำตาล พระคงคาแต่เดิมอยู่บนสวรรค์ เพิ่งจะลงมาสู่โลกมนุษย์ในครั้งที่ท้าวภคีรถสำเร็จการพิธีอัญเชิญให้ลงมา ชำระอัฐิโอรสท้าวสัตระที่ถูกพระกบิลบันดาลด้วยฤทธิ์เป็นเพลิงไหม้ตาย จึงจำเป็นจะต้องใช้น้ำจากพระคงคาบนสวรรค์มาชำระอัฐิจึงจะหมดบาปไปบังเกิดใน สวรรค์ได้อีก พระคงคาจึงบันดาลน้ำให้ไหลไปทางสระวินทุ แยกออกเป็นเจ็ดสาย ไหลไปทางตะวันออกสามสายกลายเป็นแม่น้ำชื่อว่าแม่น้ำนลินี ทลาทินี และปปาพนี ไหลไปทางตะวันตกกลายเป็นแม่น้ำอีกสามสายคือแม่น้ำจักษุ สีดา และสินธุ ส่วนอีกสายหนึ่งไหลตามรอยรถท้าวภคีรถ เรียกกันว่า ‘พระคงคามหานที’ แม่น้ำสายนี้นับเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้ล้างบาปได้ พิธีการแห่นางดานของพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราชเริ่มจากการที่พระราชครู ประกอบพิธีอัญเชิญเทพนางดานทั้งสามขึ้นประดิษฐานบนเสลี่ยง (สามเสลี่ยง) ไปตั้งขบวนที่จุดนัดหมายซึ่งสะดวกแก่การชุมนุม ส่วนมากนิยมตั้งแต่ขบวนกันที่ฐานพระสยม (บริเวณตลาดท่าชีปัจจุบัน) ในเวลาโพล้เพล้ ขบวนแห่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประโคมอันมีปี่นอก กลองแขก (หรือกลองสองหน้า) และฆ้อง ถัดมาเป็นเครื่องสูงซึ่งประกอบด้วยฉัตร พัดโบก บังแทรก บังสูรย์ มีพระราชครูเดินนำ มีปลัดหลวงเดินนำหน้าเสลี่ยงละคนมีพราหมณ์ถือสังข์เดินตาม ปิดท้ายขบวนด้วยนางละครหรือนางอัปสรและพราหมณ์ถือโคมบัว ขบวนก็จะแวะที่จวนเจ้าเมืองครู่หนึ่งเพื่อบอกกล่าวและคารวะ แล้วจึงมุ่งหน้าไปยังหอพระอิศวร เมื่อถึงหอพระอิศวร ขบวนก็เคลื่อนเข้ามาตั้งแต่ที่บริเวณทิศใต้ของหอแล้วจึงเวียนรอบเสาชิงช้า

๔๒

สามรอบ จากนั้นพระราชครูจะอ่านโองการเชิญเทพเริ่มต้นด้วยบทสัคเด... จบด้วยบทบวงสรวงเทพยดา แล้วจึงอัญเชิญนางดานทั้งสามมาประจำในมณฑลพิธีที่จัดไว้ทางด้านทิศเหนือของ เสาชิงช้า รอเวลาที่พระอิศวรจะเสด็จลงมาทางเสาชิงช้าในช่วงไม่กี่นาทีข้างหน้า ก่อนถึงเวลาที่พระอิศวรเสด็จลงมา นางอัปสร ๑๒ นาง จะรำบูชาพระอิศวร (เรียกว่า ‘รำบูชิตอิศรา’) จบแล้ว พระยายืนชิงช้าซึ่งรับสมมุติเป็นพระอิศวรก็จะเดินเข้ามาประจำที่ชมรม (ปะรำพิธี) ถือกันว่าพระอิศวรได้เสด็จลงมาเยี่ยมโลกแล้ว พระยายืนชิงช้าที่รับสมมุติเป็นพระอิศวรนี้แต่ก่อนหมายเอาพระยาพลเทพซึ่ง เป็นเกษตราธิการหรือเจ้ากรมนาเป็นหลัก แต่งตัวนุ่งผ้าเยียรบับ (แต่วิธีนุ่งนั้นเรียกว่าบ่าวขุน) มีชายห้อยอยู่เบื้องหน้า สวมเสื้อเยียรบับ คาดเข็มขัด แล้วสวมเสื้อครุยลอมพอกทับลงบนเกี้ยวตามบรรดาศักดิ์ (ต่อมาภายหลังได้อนุโลมให้เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดรับสมมุติแทน จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงยกเลิกพิธีนี้ไป)

ครั้นเมื่อมาถึงชมรม (ปะรำพิธี) พระยายืนชิงช้าก็จะนั่งยกเท้าขวาพาดเข่าซ้าย เท้าซ้ายยืนพื้นทำประหนึ่งพระอิศวรหย่อนพระบาทลงมายังโลกมนุษย์ จากนั้นนาลิวัน ๑๒ คน ซึ่งแต่งกายด้วยสนับเพลาและผ้านุ่งโจมทับสวมเสื้อขาว คาดผ้าเกี้ยว ศีรษะสวมหัวนาค มือถือเสนง (เขาควาย) ก็จะขึ้นนั่งที่ไม้กระดานชิงช้าคราวละ ๔ ตน (เรียกว่า ‘หนึ่งกระดาน’) ผลัดกันไกวหรือโล้ชิงช้าให้สูง

ที่สุดเท่าที่จะทำได้เป็นเสมือนการทดสอบความ แข็งแรงของแผ่นดินและภูเขาว่ายังมั่นคงอยู่ดีหรือไม่ เมื่อโล้ชิงช้าครบทั้งสามกระดานแล้ว นาลิวันทั้ง ๑๒ คนก็พากันออกมารำเสนงและวักน้ำเทพมนต์จากขันสาคร ซึ่งสมมติเป็นน้ำจากห้วงมหรรณพ ถือเป็นการประสาทพร และเป็นการเล่นสนุกสนาน ตำนานนางดานในรูปประเพณีสงกรานต์เมืองนครศรีธรรมราช

ดังนั้นประเพณีแห่นางกระดานนี้ถือเป็นประเพณีที่ควรค่าการอนุรักษ์และฟื้นฟูเป็นอย่างยิ่ง ชาวเมืองนครศรีธรรมราชต่างได้เห็นถึงความสำคัญของประเพณีนี้ เมืองนครฯจึงได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางทางอารยธรรมศาสนาทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์ ที่ยิ่งใหญ่ ณ ภูมิภาคแห่งนี้ตราบนานเท่านาน